

**SAMİR AMİN**

**İNSANLAR TARİHLERİNİ  
KENDİLERİ YAZAR**

**Kapitalizm, Emperyalizm ve Devrim  
Üzerine Yazılar**





# **İNSANLAR TARİHLERİNİ KENDİLERİ YAZAR**

**Kapitalizm, Emperyalizm ve  
Devrim Üzerine Yazılar**

**SAMİR AMİN**

**Çeviren: Adnan Kahiloğulları**

**İNSANLAR TARİHLERİNİ  
KENDİLERİ YAZAR  
SAMİR AMİN**  
Çeviren: Adnan Kahiloğulları

Genel Yayın Numarası: 419  
ISBN: 978-625-94545-1-1  
1. Basım, Mart 2024

*Only People Make Their Own History: Writings on Capitalism, Imperialism, and Revolution*

Copyright © 2019 by Estate of Samir Amin  
English translations © Monthly Review  
Introduction © Aijaz Ahmad, 2018  
This volume © Monthly Review Press, 2019

All Rights reserved. Authorized translation from the English-language edition published by New York University Press.

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.©2024  
Efil©2024

Bu kitabın tüm hakları saklıdır.  
Herhangi bir şekil ya da yöntemle çoğaltılamaz.  
Sertifika No: 45550

**Genel Yayın Yönetmeni:** Serenay Dıraz  
**Editör Yardımcısı:** Hazal Keskinbıçkı  
**Grafik Tasarım:** Ferhat Önder

**Baskı ve Cilt:**

Meteksan Matbaacılık ve Teknik Sanayi Ticaret Anonim Şirketi Beytepe Köy Yolu No.3  
Bilkent, Çankaya/Ankara  
Telefon: 0312 266 44 10  
Sertifika Nu.: 46519



**EFİL YAYINEVİ**

EFLATUN Basım Dağıtım Yayıncılık Danışmanlık Yatırım ve Tic. Ltd. Şti.  
Bağcılar Mahallesi Şemsettin Günaltay Caddesi 283. Sokak Ata Apartmanı  
No: 9/7 06670 Çankaya/Ankara Türkiye  
Tel : (+90) 312 442 52 10  
GSM : (+90) 541 232 00 46  
<http://www.kitapsaati.com.tr> • [instagram.com/efilyayinevi](https://www.instagram.com/efilyayinevi) • [twitter.com/efilyayinevi](https://www.twitter.com/efilyayinevi)

## İÇİNDEKİLER

Giriş .....	7
Yirminci Yüzyılın Ekonomi Politikası .....	37
Dünyada Yoksulluk, Yoksullaştırma ve Sermaye Birikimi .....	59
Emperyalizmin Hizmetindeki Siyasal İslam .....	72
Tarihsel Kapitalizmin Yolculuğu ve Marksizmin Üç Kıtadaki İşlevi .....	101
Çin 2013 .....	127
Çağdaş Kapitalizmde Faşizmin Dönüşü .....	160
Çağdaş Emperyalizm .....	179
<i>Kapital'i</i> Okumak, Tarihsel Kapitalizmleri Okumak .....	202
Kuzey'den Güney'e Devrim .....	230
Devrim mi Çöküş mü? .....	254
Marx'ın Doğumunun İki Yüzüncü Yıl Dönümü Münasebetiyle Üretim Tarzları Arasındaki Geçiş Üzerine Düşünceler .....	254
<i>Komünist Manifesto'nun</i> Ardından 170 Yıl .....	266



# GİRİŞ

**Aijaz Ahmad**

*“Marksist’ olmak, kısaca, Marx’ın başlattığı çalışmayı -bu başlangıç eşsiz bir yetkinlikte de olsa- sürdürmektir; Marx’a takılıp kalmak değil, onu hareket noktası olarak alıp çalışmasını daha ileriye götürmektir... Marx sınırsızdır, çünkü başlattığı köklü eleştiri haddizatında sınırsızdır, her zaman eksiktir ve öz eleştiriden asla muaf olmamalıdır (‘Belirli bir anda formüle edildiği şekliyle Marksizm, Marksist bir eleştiriye tabi olmalıdır’).”*

– Samir Amin,  
*Küreselleşmiş Değer Yasası*

Samir Amin (1931-2018), çağımızın en büyük aydınlarından biridir.<sup>1</sup> Seçkin bir kuramcıdır ve hayatının altmış yıldan fazlasını siyasi aktivizm faaliyetlerine adanmıştır. Henüz küçük yaşlarda sosyalizmle tanışmış, ekonomi alanında eğitim almış ve değer yasası dâhil olmak üzere ekonomi bilimi yasalarının işlevsel olarak tarihsel materyalizm yasalarına tabi olduğunu ısrarla belirtmiştir. Ayrıca matematik eğitimi de alan Amin, matematik kavramlarını kullanırken aşırıya kaçmamaya ve en teknik yazılarında bile olabildiğince az sayıda cebir formülü kullanmaya çalışmıştır. Çok sayıdaki

---

1. Bu Giriş’in ana metnini olabildiğince akıcı kılmaya ve gereksiz ayrıntılardan arındırmaya çalıştım. Dolayısıyla, bazı önemli noktaları dipnot olarak ekledim. Dipnotların sayıca fazla ve birçoğunun oldukça uzun olmasının nedeni budur.

okuyucusuyla iletişim kurarken de -nispeten doğrudan düz yazı aracılığıyla- kuramsal titizliği elden bırakmamaya hep özen göstermiştir. Onun siyasi aktivizmi gibi okuyucu kitlesi de ülkelere ve kıtalara yayılmıştır.

1950'lerde, görünürde sosyalist devrimler dalgasının pek yükselişe geçtiği ve Asya ve Afrika'da eski sömürgeci imparatorlukların yıkılmakta olduğu dönemde Amin, erginlik yaşına gelmişti. Komünist partiler ve sosyalist hareketler bu kıtalarda -ancak Afrika'dan çok, Asya'da- İkinci Dünya Savaşı'ndan önce bile ortaya çıkmıştı. Savaş sonrası dönem, ilk zamanlarda devrimci faaliyetlerde muazzam bir artışa tanık oldu: Çin'de devrim yapıldı ve Kore, Çinhindi gibi ülkelerde devrimci kurtuluş hareketleri başladı. Bununla birlikte, Çin dışında Afrika ve Asya'da pek çok ülke, kuramsal Marksist bilgi alanında kayda değer özgün bir yapıt ortaya koyamamıştır. Hangi türde olursa olsun Marksizm'in incelenmesi, büyük ölçüde başka yerlerde yazılan metinlerin açıklanması ve/veya çevrilmesi anlamına geliyordu ve bu da Britanya, Fransa veya Sovyetler Birliği'nde yazılan Marksist klasiklerden veya yorumlardan yapılan alıntı ya da çok kısa metinlerle sınırlıydı. Ancak bu durum, bundan böyle dikkate değer birkaç şekilde değişmeye başlayacaktı. İlk olarak, sömürge imparatorluklarının yıkıldığı yıllarda Asya ve Afrika'da yeni nesil Marksist akademisyen-aktivistlerin yükselişine tanık oluyoruz. İkinci olarak, genellikle komünist partilerle veya ulusal kurtuluş hareketleriyle ilişkilendirilen bu yeni entelektüellerin bir kısmı, en temel klasiklerden -Marx, Lenin, Luxemburg, Bukharin, Kautsky ve diğerlerinkinden- aldıkları oldukça karmaşık bilgileri kendi çalışmalarına dâhil etmişlerdir. Üçüncü olarak, dikkatler; (1) Avrupa'dan daha çok Asya ve Afrika



ülkelerindeki tarihsel gelişim, üretim tarzları ve sınıfsal yapılarının; (2) Emperyalist ülkelerin sömürülmesinde yer alan çok ayrıntılı mekanizmaların, yani sömürgelerde üretilen değerlerin emperyalist merkezlerde birikim için temellük edilmesi sürecinin kapsamlı ve titiz analizlerine kaymaktadır.

Bunu birkaç örnekle açıklayabiliriz. Şöyle ki: Amin, 629 sayfalık doktora tezini 1957'de Paris Üniversitesi'ne sundu ve onu, çok daha sonraları, *Accumulation on a World Scale* (Dünya Ölçeğinde Birikim) adı altında iki cilt hâlinde yayımladı (Fransızca baskı 1970; İngilizce çeviri 1974). Aşağı yukarı aynı yıllarda, Hindistan'da Marksist tarih yazımına temel teşkil eden üç kitap yayımlandı: *An Introduction to the Study of Indian History* (Hint Tarih Araştırmasına Giriş; D. D. Kosambi, 1956), *The Agrarian System of Mughal India* (Babürlülerde Tarım Sistemi; İrfan Habib, 1963) ve *Indian Feudalism* (Hint Feodalizmi; R. S. Sharma, 1965). Okyanusların ötesinde, Latin Amerika'da ise, Theotonio Dos Santos, Celso Furtado, Ruy Mauro Marini ve Andre Gunder Frank gibi Bağımlılık Ekolü teorisyenlerinin tüm temel metinleri de 1960'larda ve 1970'lerin başında ortaya çıktı.<sup>2</sup> Kuramsal açıdan Amin, kendi devasa doktora tezini sunduğu yıl, yani 1957'de *The Political Economy of Growth*'u (Büyümenin Ekonomi

---

2. Bağımlılık Ekolü teorisyenleri elbette Marksist olmaktan ziyade *Marksistvari* idi. Amin gibi onlar da, merkez ("gelişmiş") ve çevre ("az gelişmiş") arasındaki iki kutuplu eşitsiz değişim yapısı şeklindeki dünya sistemi kavramını Raúl Prebisch'ten almışlardı. Ancak Prebisch'e göre bu çarpıklık, çevrelerde korumacılık ve ithal ikameci sanayileşmeyle desteklenen daha adil ticaret koşullarıyla giderilebilirdi. Ancak hem Amin'e hem de Bağımlılık Ekolü teorisyenlerine göre, bu "az gelişmişlik" sömürgecilik öncesi geçmişten bir miras değil, bizzat emperyalizmin bir ürünüydü. Bu öncülün benimsenmesi daha sonra Amin'i onlara, özellikle de Frank'e ve Dünya Sistemi teorisyenleri Wallerstein ve Arrighi'ye yaklaştıracaktı.

Politiği) yayımlayan Paul Baran'a çok daha yakındı. Baran, daha sonra, Sweezy'le birlikte yazdığı, büyük bir Marksist ekonomi politik klasığı sayılan *Monopoly Capital* (Tekelci Sermaye) adlı yapıtını 1966'da yayımlandı. Böylece, emperyalizm konusundaki derin eleştirel araştırmalar, dünya çapında yeni Marksist düşüncenin tam merkezine taşınmış ve Marksizm, bızatıhi üç kıta genelinde güçlü bir bağımsız düşünce ve araştırma aracı hâline gelmiştir. Her iki açıdan da Amin'in tezi, aşağıda da görüleceği üzere savaş sonrası Marksizm'in genel hatlarını özgün bir şekilde yeniden şekillendiren ilk metinler arasında sayılabilir.

Amin birkaç dili iyi derecede biliyordu, ancak öncelikli olarak Fransızcayla yazdı. Olağanüstü derecede üretken bir yazar ve düşünürdü ve ölüm onu susturana dek büyük bir hızla kitaplar ve makaleler yazdı. Tüm çalışmaları İngilizce olarak mevcut değildir. Bazı çalışmalarının çevirileri başka yerlerde de yayımlandı, ancak genel olarak İngilizceye çevirileri en vefakâr yayıncısı olan *Monthly Review*'dan çıktı. Bu derlemede, derginin 2000 yılından beri yayımladığı Amin'in on bir makalesi yer almaktadır. Bu dönemde *Monthly Review*'da başka makaleleri de çıktı.<sup>3</sup> Derlemenin amacı, hayatının son yıllarında Amin'in düşüncesinin ana hatlarından bazılarını açıklığa kavuşturacak denemeleri özlü bir şekilde bir araya getirmektir. Giriş bölümünün amacı ise bu metinleri *açıklamak* değil, onların; kişisel, politik ve teorik yanlarının sıkı sıkıya birbirine örüldüğü hayatının daha büyük dokusundaki yerlerini belirtmektir.

3. Örneğin, "Africa: Living on the Fringe", *Monthly Review*, Mart 2002; "India: A Great Power?"; Şubat 2005; "Market Economy or Oligopoly-Finance Capital", Nisan 2008; "The Surplus in Monopoly Capitalism & the Imperialist Rent", Temmuz-Ağustos 2012; "The Kurdish Question Then & Now", Ekim 2016.

Samir Amin, kendi hayatına dair düşünceler konusunda iki kitap yayımladı. *Savaş Sonrası Dönemi Yeniden Okumak* adlı kitabında, siyasi görüşlerinin ve kuramsal tavırlarının on yıllık dönemler hâlinde 1990'ların başına kadarki gelişimlerini bizzat kendisi yeniden tasvir etmektedir.<sup>4</sup> Hindistan'ın bağımsızlığını kazandığı 1947'de üniversite eğitimi için Paris'e gelmesi, erginlik çağının tam da bu kitapta ele aldığı dönemle çakıştığını göstermektedir. Amin, Fransız kolonileri Vietnam ve Cezayir'de patlak veren büyük ve amansız kurtuluş savaşları sırasında Fransa'da genç bir komünist ve öğrenci aktivistti. İngiliz ve Fransız sömürge imparatorluklarının dağılması gençliğinin çığır açan olaylarıydı. Sömürgeciliğin, post-kolonyal emperyalizmin ve kapitalist birikimin birbiriyle çakışması, doğal olarak, hem entelektüel hayatında hem de hayatının geri kalan bölümündeki siyasi aktivizminde merkezi bir yer işgal edecekti. *Kapital*'de ve ilgili çalışmalarında Marx, kendi dönemine kadar Avrupa'da, özellikle Britanya'da geliştiği şekliyle kapitalist üretim tarzını bilimsel açıdan inceledi. *Grundrisse* ve çok daha sonraları *Ethnographic Notebooks* (Etnoloji Defterleri) gibi diğer metinlerinde ise Marx, Avrupa dışındaki dünya, ama çoğunlukla *kapitalizm öncesi* yapılar üzerine çok şey yazdı. Sömürgecilik üzerine de çok miktarda ve genellikle büyük bir yetkinlikle yazılar yazdı; bunlar, çoğunlukla olgusal betimleme ve siyasi kınama düzeyinde kalan, ancak kuramsal açıdan daima öneme sahip olacak birkaç dağınık yorumdan ibaretti. Marx'a göre, sermayenin kendi

---

4. Samir Amin, *Re-Reading the Postwar Period: An Intellectual Itinerary*, Monthly Review Press, 1994.

işleyiş tarzında bile zorunlu bir küreselleşme eğilimi vardı. Bununla birlikte, ikide bir dem vurduğu bu öngörü bir yana, bu derleme ilkin sömürgeci emperyalizm biçiminde tamamıyla küreselleşmiş bir üretim tarzı (sadece mal edinme, maden çıkarma ve dolaşım anlamında değil) hâline gelecek bir kapitalizm *teorisini* içermiyordu, kaldı ki 19. yüzyılın üçüncü çeyreği böyle bir teori üretmek için henüz elverişli değildi, hele hele daha sonraları eski sömürge imparatorluklarının dağılmasından sonra hiç elverişli değildi. Amin'in daha sonra *Accumulation on a World Scale* (Dünya Ölçeğinde Birikim) adı altında yayımlanacak olan doktora tezini hazırlarken yaptığı en kayda değer çalışma, *Kapital*'in teorik kategorilerini kapitalist tarzın incelenmesine uygulaması olmuştur, çünkü kapitalist tarz *haddizatında* sömürge çağından çok daha uzun sürecek olan sömürü ve birikim yapılarını devreye sokarak sömürgecilik aracılığıyla küresel düzeyde yayılmıştı.<sup>5</sup> Çok sayıdaki diğer Marksistler gibi kendisi de, sömürge çağının sonunun insan özgürlüğü tarihinde üç kıta halklarının kurtuluş mücadelelerinde çığır açan belirleyici bir dönüm noktası olduğunu, ancak ne kapitalizmin ne de emperyalizmin tarihinde *haddizatında* temel bir kırılma noktası oluşturmadığını ileri sürmektedir. Bu konjonktürün tarihsel belirsizliği, söz konusu sömürge imparatorluklarının büyük ölçüde çözüldüğü 1945'ten 1970'e kadarki çeyrek yüzyılın aynı zamanda Sermayenin Altın Çağı olarak tarihe geçmiş olması gerçeğinde en iyi

5. Bu, Harry Magdoff'un *Age of Imperialism* adlı yapıtında (1969) emperyalizmin işleyişini Lenin'in o ünlü broşüründe formüle ettiği temel kategoriler açısından kendi zamanında açıklama girişimiyle bazı benzerlikler taşımaktadır. Bununla birlikte Amin, daha çok başlangıçtaki Avrupa sınırlarının dışına çıkarak dünya çapında yayılan sınıflararası ve uluslararası sömürüye dayalı bir eşitsizlik sistemi hâline gelen kapitalist tarzın imparatorluk ve tekeli sermaye çağında geçirdiği *yapısal değişiklikleri* anlamaya çalışıyordu.

şekilde görülür.<sup>6</sup> Amin, Marx'ı kapitalist tarzın sonraki evriminin ışığında titiz ama yaratıcı bir şekilde okuma isteginden, *The Law of Worldwide Value*'ya (Küreselleşmiş Değer Yasası, 2010) ve ötesine dek tüm hayatı boyunca hiç vazgeçmemiştir.<sup>7</sup> Bu konuya birazdan döneceğiz.

*Re-Reading the Postwar Period* adlı kitabında Amin, kendi entelektüel gelişimini o dönemin temel özellikleri ve olaylarıyla bağlantılı olarak aşamalar hâlinde anlatır. Diğer biyografi kitabının son bölümü olan *A Life Looking Forward* (İleriye Dönük Yaşam), aynı siyasi-entelektüel yolculuğu daha kişisel terimlerle yeniden çizer, ancak onun oldukça benzersiz bir ailede büyümesine ve erken yaşta devrimci siyasete yönelmesine dair canlı anlatısını kitabın daha önceki bölümlerinde görürüz, sanki başından sonuna kadar tüm yaşamı ayrılmaz bir bütün hâlinde tutarlılık gösteriyormuş gibi.<sup>8</sup> Daha çok özele kaçan bu biyografi, basit bir cümleyle başlar: "Atalar tabii ki önemlidir." Bunu aynı açılış paragrafında şu ifade takip etmektedir: "Kesinlikle kendi ailem, hem anne hem de baba tarafım, bana verdikleri eğitimin sıkı sıkıya bağlı oldukları bir 'miras' olduğunu bana zaman zaman hatırlattı." Mısırlı bir baba ve Fransız bir anneden kalan bu "miras"ın iki yönü vardı: "[...] aslında annem ile babam, 1920'lerde Strasbourg'da tıp fakültesinde okurken tanışmışlardı. Fransız Jakobenezmi ile Mısır ulusal

6. Bu olguyla ilgili sayısız çalışma yapılmış olsa da Stephen A. Marglin ve Juliet B. Schor'ınkiler (yay.) kayda değer: *The Golden Age of Capitalism: Reinterpreting the Postwar Experience*, Clarendon, 1990.

7. 1978 tarihli *The Law of Value and Historical Materialism* adlı kitabının gözden geçirilmiş ve genişletilmiş bir baskısıdır.

8. Samir Amin, *A Life Looking Forward: Memoirs of an Independent Marxist*, Zed Books, 2006.

demokrasisinin isabetli bir buluşmasıydı bu –ki bunlar, iki ülkenin en iyi gelenekleriydi bence.”<sup>9</sup>

Baba tarafı; Hristiyan ve Müslüman Mısırlılar, Yunanlılar, Ermeniler, Maltalılar, Fransız ve İngiliz göçmenlerin yanı sıra Kahire'nin her yerine dağılmış, ancak İskenderiye, Port Said ve daha genel olarak Aşağı Mısır'ın verimli Nil deltasının ülkenin Akdeniz kıyılarıyla buluştuğu bölge boyunca daha geniş bir alana yayılmış küçük bir kozmopolit dünyanın bir parçası olan Kıpti üst sınıfına mensuptu. 19. yüzyılda birçok tanınmış yayıncı ve yazar çıkaran bu aile; laik demokratik inançlara, yükseköğrenime ve mesleki mevkiye önem veren ve her türlü feodalizme ve muhafazakârlığa tepeden bakan bir tür liberal burjuva aydınlanmacısı daha geniş bir çevreden geliyordu. Doktorluk mesleğini icra eden babası, toplumsal vicdan sahibi bir burjuvaydı; hem İngiliz sömürgeciliğine hem de monarşiye karşıydı ve komünistleri demagojik milliyetçilere -buna Nasır da dâhildir- tercih etmişti. Anne tarafından ise Amin, mason ve sosyalist olan dedesinin bir zamanlar kendisine “Biz Alzaslılar, Devrim'in [Fransız Devrimi] yapılmasına yardım ettik, o nedenle özgürlüğün ne demek olduğunu ve ne bedelle elde edildiğini iyi biliyoruz.” dediğini aktarır. 1874 Paris Komünü'nün hemen ertesinde doğan anneannesi ise... 1791'de XVI. Louis'nin Varennes'de tutuklanmasında rol oynayan Fransız devrimci Jean-Baptiste Drouet'nin torunlarından biriydi... “Büyükanem, Babeuf hareketinde de aktif bir rol oynayan bu dedesinden oldukça gurur duyardı... Büyükanemin adı Zelié'ye gelince, bu ad 19. yüzyılda oldukça revaçtaydı, ancak bu adın kendisine komünar Zelié Camelinat'a hürmeten verildiğini söyledi.” Bu

9. *A Life Looking Forward*, s. 5.

büyükanne dinden pek hoşlanmazdı ve o sırada Bakunin gibi 19. yüzyıl anarşistleriyle Marx'ın dillerinden hiç düşürmediği Aydınlanma'nın "Tanrı yok, efendi yok!" sloganını<sup>10</sup> benimsedi.

Bir yandan Demokratik Vefdcilik,<sup>11</sup> sömürgecilik ve monarşizm karşıtlığı (sol eğilimli); diğer yandan Cumhuriyetçiler ve devrimciler tarafından işlenen kral katline ilişkin aile hafızası, Babeuf tarzı komünizm ve Paris Komünü: Ne kadar da hoş ve ürkütücü bir "miras"mış bu! Amin, siyasi görüşleri ve tarihi bağları net olan bu sevgi dolu, mutlu, geniş ve bağları güçlü bir ailede büyüdü ve Britanya'nın henüz sömürgeci olarak varlık gösterdiği ve Mısır monarşisine hükmettiği İkinci Dünya Savaşı sırasında okula gitti. O sırada, Almanların tüm bölgeyi her an ele geçirmeleri kuvvetle muhtemeldi. Bir Fransız Lisesi olan ortaokulu, Mısır toplumundaki çeşitli siyasi akımlardan muaf değildi: Monarşistler ve antimonarşistler, türlü türlü milliyetçiler ve elbette komünistler. Amin, komünist öğrenci grubunun faaliyetlerine aktif bir şekilde katıldığını yazar. Ortaöğrenimini bitirir bitirmez resmen Mısır Komünist Partisi'ne katılır. Andre Gunder Frank, Amin'in annesine oğlunun ne zamandan beri komünist olduğunu sorduğunda, annesi mizahla karışık bir şekilde bir çocukluk anekdotu anlatır ve onun tahminen altı yaşından beri komünist olduğunu söyler.

Amin'in üniversite eğitimi için Paris'e ilk geldiği 1947 yılı (ortaöğretimini bitirdikten sonra Mısır Komünist

10. İlk kez Auguste Blanqui'nin bir öğrencisi tarafından 1870 tarihli bir broşürde kullanılan ve Anarşist felsefeyle ilişkilendirilen bir slogan, Ç.N.

11. 1919'da Mısır'da Saad Zağlul tarafından kurulan ve 1923-1952 yılları arasında ülke siyasetinde belirleyici bir rol oynayan sömürgecilik karşıtı Vefdcilik Partisi'nin oluşturduğu akım, Ç.N.